

Шифр «Фінансова децентралізація»

**ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ
БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	5
РОЗДІЛ II КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	10
РОЗДІЛ III УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	19
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
ДОДАТКИ.....	38

ВСТУП

Однією із головних ознак демократичної держави є наявність ефективно функціонуючого інституту місцевого самоврядування – законодавчо закріпленого права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах чинної нормативно-законодавчої бази. Головною фінансовою складовою, що уможливорює реалізацію потреб громади у соціально-економічному розвитку, мають бути місцеві бюджети. Проте існуюча на сьогоднішній день система забезпечення місцевих бюджетів достатніми фінансовими ресурсами для виконання функцій, покладених на органи місцевого самоврядування, не відповідає потребам громад, вона не створює фінансове підґрунтя сприятливого життєвого середовища, необхідного для надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних суспільних благ та послуг на основі забезпечення сталого розвитку території.

Отже, саме від рівня та якості фінансового забезпечення, фінансової самостійності та самодостатності місцевих бюджетів залежить ефективне функціонування інституту місцевого самоврядування, що можливо досягти за умов раціонально побудованої політики фінансової децентралізації.

У науковій літературі проблеми формування та використання місцевих бюджетів досліджуються в працях провідних вітчизняних вчених: В. Бодрова, М. Деркача, В. Зайчикової, О. Кириленко, І. Когут, Л. Лисяк, І. Луніної, С. Слухая, Н. Старостенко, О. Сунцової та інші.

Метою наукової роботи є удосконалення теоретичних положень, методичних основ та розробка практичних рекомендацій відносно оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації.

Відповідно до поставленої мети було окреслено та поставлено такі завдання: розвинути сутність категорії фінансова децентралізація та обґрунтувати її структурні складові; удосконалити методичний підхід до

оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах посилення фінансової децентралізації; обґрунтувати систему порогових значень показників фінансової стійкості місцевих бюджетів; сформулювати систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах реалізації політики фінансової децентралізації.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів в умовах посилення фінансової децентралізації.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади забезпечення фінансово стійких місцевих бюджетів в умовах поглиблення процесів фінансової децентралізації.

Теоретико-методичну основу дослідження становлять сучасна економічна теорія, методи наукового пізнання та методи фінансового аналізу. У процесі дослідження застосовувались: методи теоретичного узагальнення, порівняння, синтезу, абстрактно-логічний метод, методи статистичного та економічного аналізу, порівняння, коефіцієнтний аналіз та метод інтегральної оцінки.

Інформаційна база представлена законодавчими та нормативно-правовими документами, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, обласної державної адміністрації Запорізької області, науковими публікаціями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (47 найменувань на 6 сторінках), 5 додатків (на 11 сторінках), містить 4 таблиці (на 4 сторінках) та 3 рисунки (на 3 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 31 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Соціально-економічні і політичні трансформації, які розпочались в Україні з проголошенням незалежності, сприяли активізації процесу демократизації суспільства та держави. У результаті даних перетворень було почато розбудову європейської моделі місцевого самоврядування, яка є інструментом розв'язання локальних проблем, надання суспільних благ та послуг, реалізації інтересів територіальних громад. Місцеве самоврядування виступає основним принципом, що забезпечує зв'язок громадян з державою та гарантує можливість їх участі в державному управлінні.

Спираючись на праці вітчизняних вчених [1; 5; 7; 8; 12; 13; 16; 24; 25; 26; 27] та аналіз положень міжнародних правових актів [6; 15] відносно місцевого самоврядування, можна стверджувати, що організаційна композиція місцевих фінансів в умовах трансформаційної економіки має складну та розгалужену структуру, при цьому, значення місцевих бюджетів в організаційній побудові місцевих фінансів має тенденції до зростання. Так, на сьогоднішній день в Україні ключова роль у розвитку системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування належить саме місцевим бюджетам, адже в них акумулюється понад 90% фінансових ресурсів місцевої влади. Відповідно це є свідченням того, що місцеві бюджети складають основу даної системи та є її матеріальним вираженням. Формування стійких місцевих бюджетів дає змогу місцевій владі мати фінансову базу для реалізації своїх повноважень, визначених Конституцією України, законами та іншими нормативно-правовими актами.

Існуючий закордонний досвід функціонування органів місцевого самоврядування в економічно розвинутих країнах на основі дотримання вимог Європейської хартії про місцеве самоврядування [15] та Всесвітньої декларації місцевого самоврядування [6] показав створення сприятливих умов

для самодостатнього та ефективного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Зазначені правові акти є підґрунтям для забезпечення децентралізації влади, адже врахування їх положень у бюджетно-податковому законодавстві країни дозволяє забезпечити достатній рівень фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, нівелювати розбіжності, що виникають у межах фінансового потенціалу, розвитку галузей економіки, стану соціальної інфраструктури, демографічної ситуації, географічного розташування адміністративно-територіальних одиниць.

Враховуючи наявність певних розбіжностей у поглядах вітчизняних науковців [1; 2; 7; 8; 10; 14; 17; 21; 23; 40; 41] щодо визначення видів децентралізації, в своїх дослідженнях вони одностайно зазначають, що ключова роль в реалізації політики децентралізації влади в країні належить саме процесу розмежування фінансових ресурсів. У результаті аналізу підходів вітчизняних науковців щодо визначення сутності категорій «фінансова децентралізація», «бюджетна децентралізація» та «податкова децентралізація» (Додаток А) можна зробити висновок, що фінансова децентралізація є більш широким поняттям, яке включає в себе бюджетну децентралізацію, яка, в свою чергу, включає податкову децентралізацію (рис. 1.1).

Дослідження положень фінансової децентралізації довели, що даний процес охоплює всю систему місцевих фінансів і визначається набуттям органами місцевого самоврядування не лише ряду видаткових повноважень щодо забезпечення власних самоврядних функцій та делегованих видаткових повноважень, а й розширення фінансової самостійності в межах формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Враховуючи окреслену вище особливість побудови системи місцевих фінансів України, слід зазначити, що на сьогоднішній день місцеві бюджети функціонують в умовах розбудови фінансової децентралізації.

При цьому слід зауважити, що процес становлення та імплементації

положень фінансової децентралізації в Україні проходить достатньо повільно та з певними складностями про, що свідчить аналіз хронології закріплення на законодавчому рівні основ фінансової децентралізації в Україні (додаток Б).

Рис. 1.1. Взаємозв'язок структурних складових фінансової децентралізації та її основні характеристики

Складено автором на основі аналізу [1; 2; 7; 8; 10; 14; 17; 21; 23; 40; 41]

Отже, відсутність комплексного та зваженого підходу до організації реформ у даному напрямі перешкоджає перетворенню фінансової децентралізації у реальний інструмент забезпечення розвитку органів

місцевого самоврядування. У результаті, органи місцевого самоврядування не здатні в повній мірі задовольнити потреби населення у суспільних благах.

Для оцінки ступеня фінансової децентралізації проведено аналіз наукових праць вітчизняних [1; 2; 7; 8; 10; 14; 17; 20; 21; 23; 40; 41] та іноземних вчених [44; 45], який дозволив встановити, що рівень реалізації політики фінансової децентралізації можливо оцінити лише на основі визначення частки доходів і видатків місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті й у зведеному бюджеті країни. Проте, для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, як на рівні держави, так і на рівні окремої адміністративно-територіальної одиниці, зазначені макропоказники є не повною мірою інформативними та лише в загальних рисах окреслюють рівень реалізації фінансової децентралізації.

Відповідно оцінити рівень фінансової є більш доцільним через призму показників, які характеризують рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів. Адже, як зазначають провідні вітчизняні науковці фінансова стійкість регіону характеризується наявними ресурсами та відображає спроможність місцевих органів влади виконати покладені на них завдання відповідно до законодавства [42, с. 19].

Фінансова стійкість бюджету дозволяє мати комплексне уявлення про міцність фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування (рис. 1.2), що є одним з пріоритетних завдань реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів.

Відповідно для проведення комплексного аналізу та оцінки рівня фінансової децентралізації запропоновано методичний підхід, що ґрунтується на реалізації трьох основних етапів:

1. підготовчий, що включає: аналіз та оцінку норм чинної законодавчої бази відносно формування та використання фінансових ресурсів, що акумулюються в місцевих бюджетах; аналіз соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці; аналіз виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками;

основний: визначення та оцінка якісних характеристик фінансової стійкості місцевих бюджетів – розрахунок бюджетних коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість місцевого бюджету певної адміністративно-територіальної одиниці (Додаток В); порівняння отриманих результатів із встановленими пороговими значеннями коефіцієнтів фінансової стійкості та визначення типу фінансової стійкості місцевого бюджету;

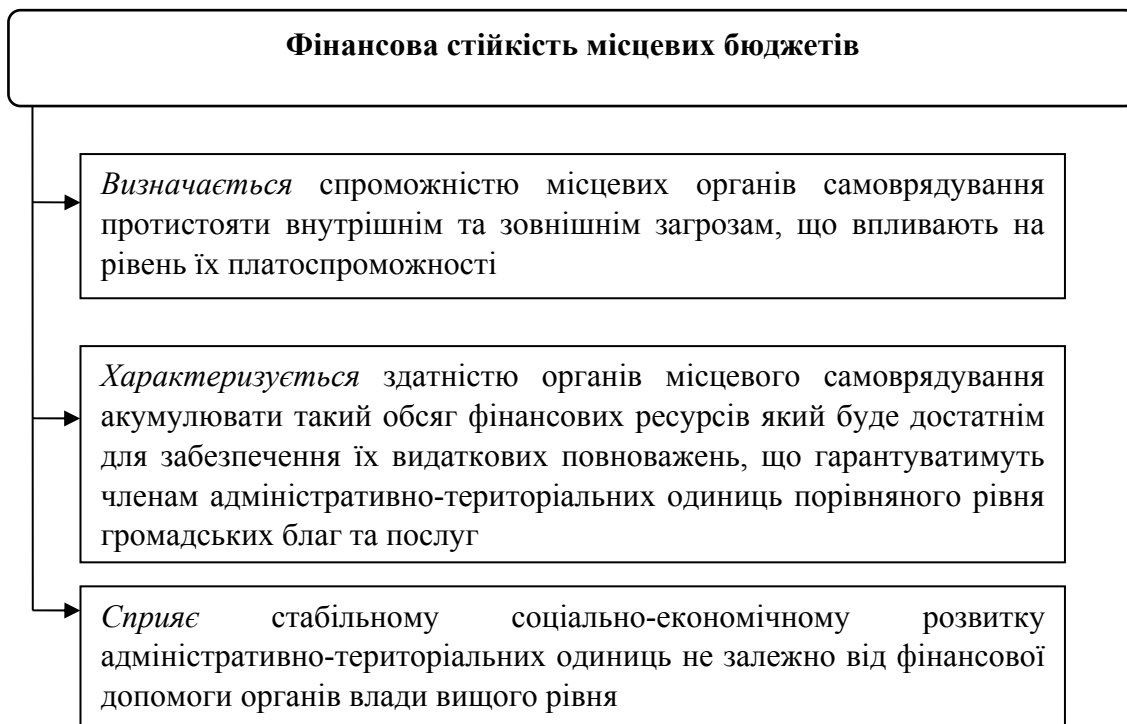

Рис. 1.3. Змістовні характеристики фінансової стійкості місцевих бюджетів
(сформовано на основі [5; 21; 42])

2. завершальний: розрахунок інтегрального показника рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Запропонована системна оцінка рівня фінансової децентралізації, що ґрунтується на визначенні стійкості місцевого бюджету дозволяє надати комплексне уявлення про міцність фінансової бази місцевих бюджетів, що, в свою чергу, є одним із пріоритетних завдань реалізації політики децентралізації влади в країні.

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі демократичних перетворень, що пов'язані з реалізацією в Україні політики фінансової децентралізації актуальним питанням є визначення рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів. Дотримуючись запропонованого вище алгоритму оцінки рівня фінансової децентралізації в рамках підготовчого етапу, було визначено, що в нормах чинної законодавчої бази було задекларовано ряд положень, які спрямовані на посилення процесів децентралізації влади. Проте аналіз зведеного бюджету Запорізької області свідчить, що фінансові ресурси місцевих органів самоврядування все ще залишаються високо централізованими (Додаток Д).

Так, аналіз доходів зведеного бюджету Запорізької області протягом 2009–2015 рр. показав, що найбільшу питому вагу мають трансферти, які на кінець 2015 р. склали 9049,3 млн грн (48,6 %) (Додаток Д 1). Поряд з трансфертами, основу формування фінансових ресурсів зведеного бюджету Запорізької області становлять податкові надходження. Їх питома вага на кінець 2015 р. склала 45,9 %. Дане зростання пояснюється збільшенням впливу загальнодержавних податків на збалансування місцевих бюджетів.

Загальний обсяг видатків зведеного бюджету Запорізької області протягом аналізованого періоду збільшився на 3644,9 млн грн або 59,30% (Додаток Д 2). Найбільшу частку у структурі видатків займають видатки на освіту (33,1%), на другому місці знаходяться видатки на охорону здоров'я (23,9%), третє місце займають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення (23,6%). При цьому видатки на соціальний захист майже

зрівнялись з видатками на охорону здоров'я. Таке збільшення пояснюється підвищенням рівня соціальних гарантій та розміру прожиткового мінімуму, а також соціальною спрямованістю державного регулювання економіки.

Позитивною тенденцією слід вважати зменшення в структурі видатків зведеного бюджету Запорізької області видатків на державне управління в період з 2009 по 2015 рр. сума яких зменшилась на 0,7%. До того ж протягом 2009 – 2015 рр. зведений бюджет Запорізької області є бюджетом-донором. У 2015 р. кошти, що передаються до Державного бюджету України зменшились на 96,3 млн грн, або на 0,5% порівняно з 2009 р.

На підтвердження висновку щодо посилення рівня централізації фінансових ресурсів доцільно провести оцінку якісних характеристик зведеного бюджету Запорізької області, що надасть можливість більш детально проаналізувати сучасні тенденції та виявити недоліки в розбудові децентралізованої моделі влади (Додаток Ж).

Враховуючи позитивну динаміку зростання абсолютних обсягів показників даної групи слід звернути увагу на те, що за обсягом ВРП у розрахунку на 1 особу Запорізька область у 2015 р. сягає значення 90% від середнього значення по країні (Додаток Ж1). Рівень зареєстрованого безробіття з 2009 по 2015 рр. збільшився на 0,8%, що обумовлено стрімким спадом рівня промислового виробництва в регіоні, сповільненням темпів розвитку економіки країни внаслідок фінансової кризи, наростаючою політичною кризою тощо. Щодо розміру середньомісячної заробітної плати, то в Запорізькій області даний показник збільшився майже на 53%.

Доходи зведеного бюджету на 1 особу без урахування міжбюджетних трансфертів з 2009 по 2015 рр. перевищують середнє значення даного показника по Україні майже на 10%. У свою чергу, доходи місцевих бюджетів в розрахунку на 1 особу з урахуванням міжбюджетних трансфертів у Запорізькій області порівняно з середнім значенням для України зменшились на 21%. Дана тенденція свідчить, що в Запорізькій області знижується рівень фінансової залежності органів місцевого самоврядування.

Відповідно це позитивно вплинуло і на використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, адже видатки зведеного бюджету Запорізької області в розрахунку на 1 особу майже досягли середньо українського значення.

Отже, окреслені тенденції свідчать про наявність достатнього фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування регіону відносно формування доходів місцевих бюджетів.

Відповідно проаналізуємо групу показників, що характеризують структуру доходів місцевих бюджетів (Додаток Ж2). У період з 2009 по 2015 рр. в загальній структурі доходів місцевих бюджетів Запорізької області значно зростає частка доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, а саме на 25%, що свідчить про збільшення обсягу делегованих повноважень.

Щодо частки доходів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, то в загальній структурі доходів місцевих бюджетів Запорізької області вони мали тенденцію до зменшення. З 2009 по 2015 рр. їх частка зменшилась на 21%. Слід зауважити, що сума коштів II кошика матеріалізує вимоги органів місцевого самоврядування. Відповідно зміни порядку формування доходів місцевих бюджетів не дозволили викоринити проблему фінансової залежності місцевої влади від фіскальних рішень вищих органів влади що, знижує їх ініціативність у мобілізації коштів та пошуку власних резервів наповнення місцевих бюджетів.

У результаті реалізації податкової реформи місцеві податки і збори дещо зміцнили свою фіскальну значимість та в загальній структурі податкових надходжень складають 7%, проте вони все ж таки мають другорядне значення.

Аналізуючи показники, які характеризують здатність та можливість органів місцевого самоврядування формувати кошти на забезпечення соціально-економічного розвитку територій, зауважимо, що для місцевих бюджетів Запорізької області є характерним значне зниження частки доходів

бюджету розвитку в загальній структурі доходів місцевих бюджетів. Даний показник зменшився на 0,04 од. та в 2015 р. становив 0,01 од. Тобто доходи бюджету розвитку в 2015 р. в загальній структурі доходів місцевих бюджетів Запорізької області зменшились до 1%. У досліджуваний період значно зменшується значення коефіцієнта, що характеризує частку спеціального фонду місцевих бюджетів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів Запорізької області, а саме даний показник зменшився на 0,1 од. або на 10%.

Отже, в результаті реалізації політики фінансової децентралізації пріоритетним є розподіл дохідних джерел місцевих бюджетів на користь загального фонду. Відповідно, зазначені тенденції негативно позначаються на рівні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, знижується якість громадських благ та послуг.

Позитивним моментом у реалізації фінансової децентралізації для місцевих бюджетів Запорізької області є зниження значення коефіцієнтів, що характеризують частку субвенцій як в загальній структурі доходів місцевих бюджетів, так і в структурі міжбюджетних трансфертів. Проте в цілому для місцевих бюджетів Запорізької області, яка має достатньо високий економічний та фінансовий потенціал, все ж таки є характерним значна залежність у формуванні фінансових ресурсів від фінансової допомоги з державного бюджету.

Аналізуючи показники структури видатків простежується тенденція до збільшення частки поточних видатків зведеного бюджету Запорізької області, які в період з 2009 р. по 2015 р. збільшились на 21% і з 2014 р. становлять понад 90% загальної суми видатків зведеного бюджету (Додаток ЖЗ).

Слід відмітити, що зазначені тенденції обумовлені соціальною спрямованістю державного регулювання економіки та постійним зростанням обсягу делегованих місцевим органам самоврядування повноважень.

Щодо капітальних видатків, то в 2015 р. в загальній структурі видатків зведеного бюджету Запорізької області вони становили 7%. При цьому в

період з 2005 по 2013 р. капітальні видатки зменшились з 13% до 1%, що свідчить про відсутність у органів місцевого самоврядування можливості забезпечувати соціально-економічний розвиток територіальних громад.

Наступним етапом комплексної оцінки рівня фінансової децентралізації є безпосередньо розрахунок бюджетних коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість зведеного бюджету Запорізької області (Додаток Ж4).

Важливою складовою комплексної оцінки є визначення порогових значень коефіцієнтів фінансової стійкості, що дозволить визначити тип фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Спираючись на наукові напрацювання вітчизняних вчених та враховуючи сучасні особливості реалізації політики фінансової децентралізації, запропоновано порогові значення коефіцієнтів рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Порогові значення показників фінансової стійкості місцевих бюджетів

Показники	Тип фінансової стійкості			
	абсолютна	нормальна	нестійка	кризова
Коефіцієнт бюджетного покриття	вище 0,7	від 0,7 до 0,5	від 0,5 до 0,2	нижче 0,2
Коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету	нижче 0,3	від 0,3 до 0,5	від 0,5 до 0,6	вище 0,6
Коефіцієнт дотаційності	нижче 0,3	від 0,3 до 0,5	від 0,5 до 0,6	вище 0,6
Коефіцієнт самостійності	вище 0,7	від 0,7 до 0,5	від 0,5 до 0,3	нижче 0,3
Коефіцієнт податкової самостійності	вище 0,6	від 0,6 до 0,5	від 0,5 до 0,2	нижче 0,2
Коефіцієнт бюджетної забезпеченості	= 1	від 1 до 0,9	від 0,9 до 0,5	нижче 0,5
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості місцевих бюджетів	вище 0,54	0,33–0,54	0,13–0,32	нижче 0,13

Запропоновано автором

Так, коефіцієнт бюджетного покриття відображає вимоги, задекларовані в ст. 9 п. 2 Європейської хартії місцевого самоврядування [15], а саме: обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає повноваженням, передбаченим Конституцією або законом. Відповідно, сутність даного показника знайшла відображення в принципі збалансованості, який визначено в Бюджетному кодексі України [4]. Враховуючи інтереси органів місцевого самоврядування та державних органів влади в забезпеченні ряду громадських благ та послуг доцільно встановити

оптимальну межу, яка відповідала би абсолютній фінансовій стійкості, вище 0,7, що відображатиме високий рівень фінансової незалежності місцевої влади при забезпеченні покладених на них видаткових повноважень; нормальний рівень фінансової стійкості від 0,7 до 0,5; нестійкій – від 0,5 до 0,2; кризовий – нижче 0,2.

Коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету відображає міру впливу державної влади на формування доходів місцевих бюджетів, оскільки між значенням чисельника і сумою трансфертів, переданих до державного бюджету або одержаних з державного бюджету, існує прямо пропорційна залежність [5, с. 115]. Відповідно, якщо значення даного коефіцієнта буде меншим ніж 0,3, то це свідчатиме про реальне забезпечення децентралізації на рівні місцевих бюджетів. Коливання в межах від 0,3 до 0,5 свідчатиме про нормальний рівень фінансової стійкості, адже в загальній структурі доходів місцевих бюджетів більша частка припадатиме на власні доходні джерела, що узгоджує інтереси місцевих та державних органів влади. Значення коефіцієнта від 0,5 до 0,6 відображатиме зниження зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні доходної бази за умов діючого підходу до фінансового вирівнювання розвитку територій та зростанням обсягів міжбюджетних трансфертів, що відповідатиме не стійкому стану, а в разі значення вище 0,6, свідчатиме про значну фінансову залежність місцевої влади від фінансових ресурсів загальнодержавного значення.

У свою чергу, коефіцієнт дотаційності відображає міру залежності органів місцевого самоврядування від фінансової допомоги органів влади вищого рівня. Враховуючи закріплення на законодавчому рівні норм та положень, що спрямовані на посилення процесів децентралізації частка міжбюджетних трансфертів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів повинна зменшуватись. Тому пропонуємо, при значенні даного показника в межах до 0,3, визначати фінансовий стан бюджету, як абсолютно стійкий, оскільки в умовах фінансової децентралізації за рахунок міжбюджетних трансфертів фінансуються виключно делеговані повноваження.

Нормальному типу фінансової стійкості відповідають значення даного показника в межах від 0,3 до 0,5, що свідчить про певну потребу в фінансовому вирівнюванні для ліквідації дисбалансів у рівні розвитку адміністративно-територіальних одиниць, які цілком природно виникають в країнах з унітарним державним устроєм. Коливання коефіцієнта в межах від 0,5 до 0,6 свідчить про високий рівень фінансової залежності органів місцевого самоврядування від влади вищого рівня. Значення даного показника більше ніж 0,6 свідчить про фінансову неспроможність певної адміністративно-територіальної одиниці.

Коефіцієнт фінансової самостійності – показує міру залежності фінансових можливостей місцевої влади при формуванні доходів місцевих бюджетів. Оптимальне значення коефіцієнта самостійності, який характеризує бюджет, як абсолютно стійкий, визначено в розмірі вище 0,7, адже, вважаємо, що місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації повинні майже повністю фінансуватися за рахунок власних коштів. Оскільки пропонується розглядати чотири типи фінансової стійкості: абсолютна, нормальна, нестійка та кризисна, то, порогові значення пропонується встановити в розмірі: нормальний тип фінансової стійкості від 0,7 до 0,5; нестійкий тип від 0,5 до 0,3; кризовий тип визначається при значенні коефіцієнта менше, ніж 0,3.

Коефіцієнт податкової самостійності відображає взаємозв'язок між обсягом податків, які збираються на відповідній території, та доходами місцевих бюджетів. Згідно з нормами Європейської Хартії про місцеве самоврядування [15], більша частина власних фінансових ресурсів повинна акумулюватися за рахунок місцевих податків і зборів. Відповідно при розрахунку даного показника враховувались всі податкові надходження, що зараховувались до II кошика доходів місцевих бюджетів. Отже враховуючи положення Європейської хартії про місцеве самоврядування, слід зазначити, що для абсолютно стійкого бюджету доцільно встановити значення даного показника на рівні більше 0,6; для нормального типу – від 0,6 до 0,5; для

нестійкого – від 0,5 до 0,2; для кризисного – нижче 0,2.

Коефіцієнт бюджетної забезпеченості відображає долю товарів та послуг, яка припадає на кожного мешканця регіону. Оскільки розрахунок даного коефіцієнта не дасть об'єктивної відповіді на запитання: чи оптимальний розмір бюджетної забезпеченості у відповідному регіоні, його слід порівнювати з аналогічним показником інших регіонів держави, тому оптимальний варіант значення буде дорівнювати 1 [5, с. 117]. Враховуючи зазначене, пропонується: коефіцієнт бюджетної забезпеченості при абсолютній фінансовій стійкості повинен дорівнювати 1; при нормальному рівні фінансової стійкості - вище за 0,9; при нестійкому рівні може коливатись в межах від 0,5 до 0,9; при кризовому типі - менше ніж 0,5.

Характеризуючи порогові значення інтегрального показника фінансової стійкості місцевих бюджетів, слід зазначити, що ряд науковців нормальним фінансовим станом бюджету пропонує вважати такий, при якому інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості бюджету становить 0,7–0,8. Найбільш бажаним є наближення такого коефіцієнта якомога ближче до 1 [16]. Проте, враховуючи особливості реалізації політики фінансової децентралізації, економічні реалії та державний устрій України досягти абсолютного рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів, на сьогоднішній день, є неможливим.

Отже спираючись на проведений вище аналіз встановлено, що інтегральний показник фінансової стійкості місцевих бюджетів Запорізької області протягом 2009–2015 рр. знаходився в межах нормального типу. При цьому слід зауважити, в 2014 та 2015 рр. значення інтегрального показника майже сягнуло найнижчого порогового значення нормального типу фінансової стійкості місцевого бюджету (рис. 2.1).

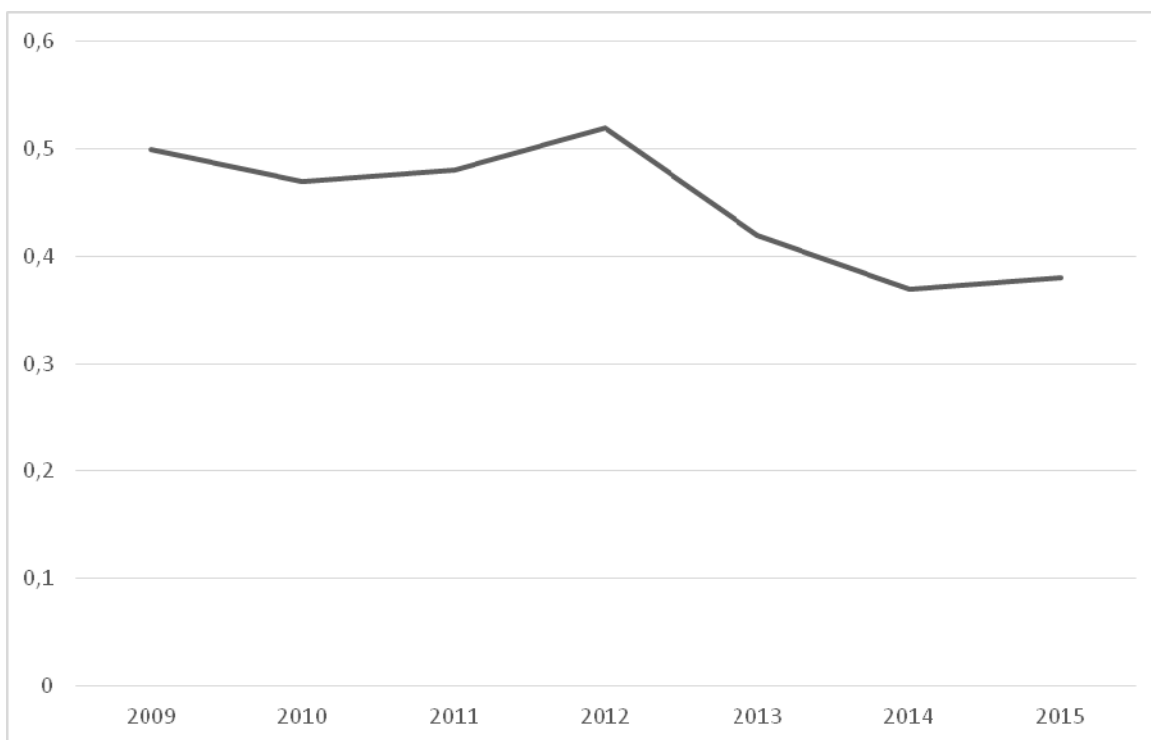

Рис. 2.1. Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості зведеного бюджету Запорізької області протягом 2009–2015 рр.

Для визначеного типу фінансової стійкості необхідно розробляти стратегію стабільного розвитку (нарощування бюджетних можливостей), яка передбачає активізацію роботи органів місцевого самоврядування з розширення податкових і неподаткових джерел формування доходної частини бюджету за рахунок виявлення резервів та використання альтернативних джерел формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Найважливішим проявом демократії в державі є наявність органів місцевого самоврядування, здатних забезпечити ефективне функціонування адміністративно-територіальних одиниць та бути фінансово спроможними у вирішенні соціально-економічних питань.

Значимим кроком у напрямі посилення процесів реалізації політики фінансової децентралізації можна вважати прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка розроблена відповідно до положень Європейської хартії про місцеве самоврядування [15] на основі пропозицій вітчизняних та міжнародних експертів та за погодженням з представниками асоціацій органів місцевого самоврядування.

Положеннями даної Концепції було визначено завдання реформи, а саме: забезпечення доступності та якості публічних послуг; досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади; визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатної забезпечити доступність та якість суспільних послуг; створення незалежних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних та делегованих повноважень [15]. Реалізація поставлених завдань мала здійснюватись в два етапи (табл. 3.1).

На підготовчому етапі реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [15] виконано значну частину поставлених завдань. Передусім результатом практичної імплементації урядових ініціатив у напрямі посилення процесів фінансової

децентралізації, що передбачало зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів, реформування системи міжбюджетних відносин, стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформування міжбюджетних відносин» та Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи». Відповідно до зазначених законодавчих актів докорінно змінено систему фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування та впорядковано підходи до її організації.

Таблиця 3.1

Етапи реалізації реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні

I етап охоплював 2014 р.	II етап період з 2015 по 2017 рр.
внесення до Конституції України змін щодо утворення виконавчих органів обласних і районних рад та розподілу повноважень між ними;	уніфікація і стандартизація публічних послуг, що надаються населенню органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади;
розробка проекту й прийняття нормативних актів щодо запровадження механізму прямого народовладдя;	проведення інституційної реорганізації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади на новій територіальній основі;
створення законодавчої основи для реалізації права територіальних громад на добровільне об'єднання та на співробітництво на засадах ресурсно-організаційної кооперації;	– проведення місцевих виборів з урахуванням реформованої системи органів місцевого самоврядування;
законодавче врегулювання нової системи адміністративно-територіального устрою та здійснення його моделювання у регіонах;	удосконалення системи планування території громад, вирішення питань забезпечення новостворених громад схемами планування території та генеральними планами.
визначення Мінрегіону головним центральним органом виконавчої влади з проведення реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади;	
проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади;	
завершення формування законодавчої бази з питань діяльності органів місцевого	

самоврядування та органів виконавчої влади.	
---	--

За попередніми розрахунками Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України в результаті реалізації реформи в напрямі фінансової децентралізації прогнозується зростання ресурсів місцевих бюджетів більш ніж на 30 млрд. грн. Крім того, зазначені зміни забезпечать синергетичний ефект, і доходи місцевих бюджетів зростуть у два-три рази, що надасть у розпорядження органів місцевого самоврядування ресурси для вирішення питань розвитку громад [3].

Проявом реалізації бюджетної та податкової реформ у напрямі фінансової децентралізації, як вже зазначалось, є зростання рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів, адже розширення податкових надходжень, посилення інституту місцевого оподаткування, а також зміна системи міжбюджетних відносин спрямовані на зміцнення фінансових основ та зростання рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. Проте в умовах сьогодення визначити рівень фінансової стійкості та проаналізувати результати реалізації бюджетно-податкової реформи, спираючись на запропонований в I розділі даного наукового дослідження алгоритм комплексної оцінки фінансової децентралізації, є неможливим, оскільки ряд ключових показників та категорій або виключено з обігу, або зазнали кардинальних змін.

Таким чином, методика оцінки відносних показників фінансової стійкості місцевих бюджетів вимагає модернізації з урахуванням сучасних особливостей побудови системи міжбюджетних відносин.

Щодо коефіцієнта дотаційності, то в результаті реалізації реформи міжбюджетних відносин його сутність дещо змінилась. Окрім того, що даний коефіцієнт відображає міру залежності органів місцевої влади від фінансування з державного бюджету, він також свідчить про рівень забезпеченості делегованих видаткових повноважень. Адже в результаті реалізації реформи основними видами трансфертів, на сьогоднішній день, є

освітня субвенція, медична субвенція та субвенція на підготовку робітничих кадрів, що передаються органам місцевого самоврядування з метою фінансового забезпечення делегованих повноважень.

Коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету потребує найбільшого аналізу та модернізації, адже в результаті реформування системи міжбюджетних відносин систему горизонтального вирівнювання було кардинально змінено.

У новій трансфертній політиці інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів виступає базова дотація. Основними джерелами формування коштів базової дотації є надходження від стягнення загальнодержавних податків та зборів, що зараховуються до загального фонду державного бюджету.

Головними компонентами базової дотації є обсяг коштів для вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районів та об'єднаних територіальних громад по ПДФО та обласних бюджетів щодо податку на прибуток підприємств. Тобто визначення дохідної спроможності ґрунтується на індексі відносної податкоспроможності, який розраховується окремо для ПДФО та податку на прибуток підприємств.

Згідно зі ст. 99 Бюджетного кодексу України індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності зведеного бюджету міста обласного значення, об'єднаної територіальної громади, що створена згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, районного бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх зведених бюджетах міст обласного значення, районів і об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, в Україні у розрахунку на одну людину.

У основу механізму горизонтального вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів було покладено методику «зрізання

вершин» (рис. 3.1). Отже, якщо індекс податкоспроможності місцевого бюджету певної адміністративно-територіальної одиниці коливається в межах від 0,9 до 1,1 – вирівнювання не здійснюється. Якщо індекс податкоспроможності менше 0,9, то місцеві органи самоврядування отримують базову дотацію у обсязі 80% суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9.

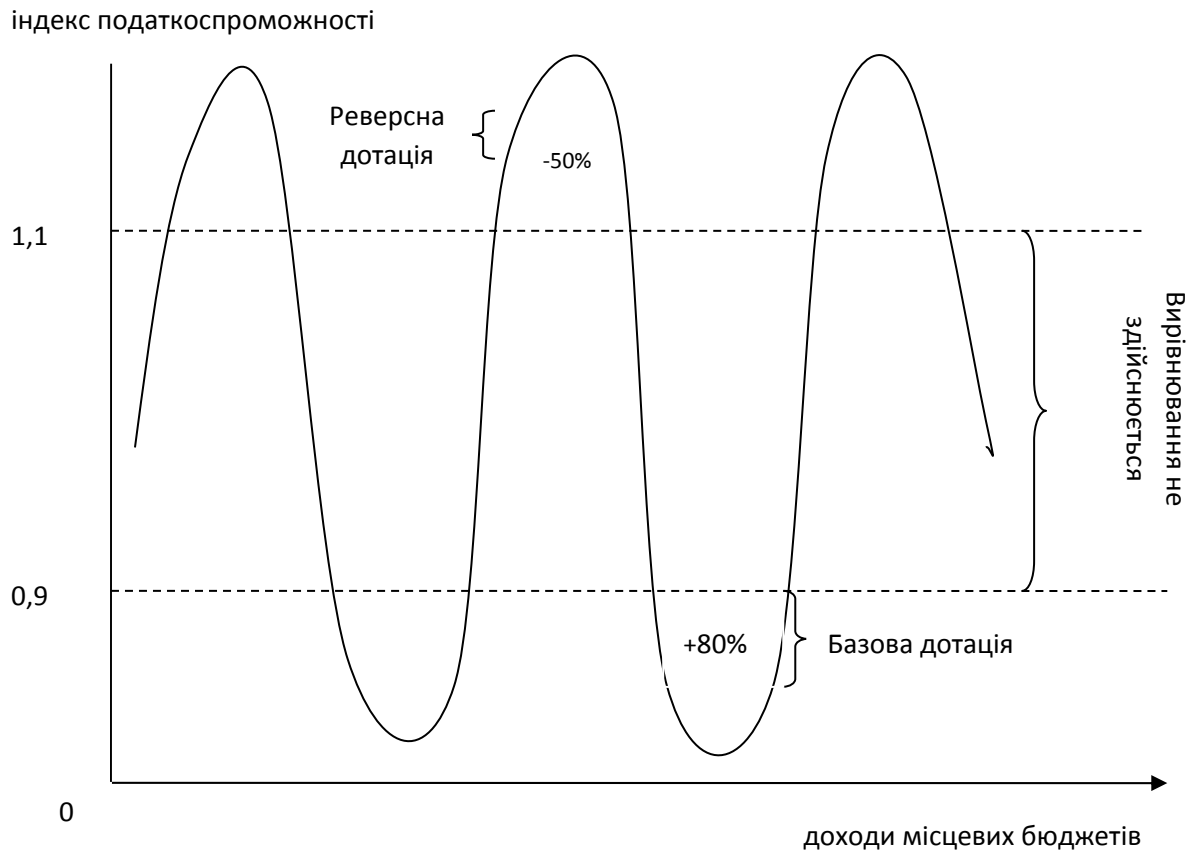

Рис. 3.1 Механізм горизонтального вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів в рамках реалізації реформи міжбюджетних відносин в Україні

Побудовано автором на основі [30]

Якщо індекс податкоспроможності становить більше ніж 1,1, то з відповідного бюджету передається реверсна дотація в обсязі 50% суми, що перевищує значення такого індексу 1,1. Розраховувати коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету можливо лише для місцевих бюджетів індекс податкоспроможності яких перевищує значення 1,1, оскільки лише за таких

умов в сучасній системі міжбюджетних відносин, кошти з місцевого бюджету вилучаються до державного.

Відповідно коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету ($K_{\text{вилучення коштів}}$) можна розрахувати за формулою:

$$K_{\text{вилучення коштів}} = \frac{0.5 \cdot \sum \text{ПДФО}}{\sum D_{\text{МБ}}} \quad 3.1$$

де, $0.5 \cdot \sum \text{ПДФО}$ – сума фінансових ресурсів, по якій здійснюється вирівнювання;

$\sum D_{\text{МБ}}$ – загальна сума доходів місцевих бюджетів.

Розрахунок даного коефіцієнта показує, яку частку фінансових ресурсів втрачає місцевий бюджет в результаті передачі коштів у вигляді реверсної дотації до бюджету вищого рівня. При цьому слід зауважити, що діюча система міжбюджетного вирівнювання є більш справедливою та створює умови для стимулювання органів місцевого самоврядування до нарощення фінансового потенціалу, а також зменшує їх «споживацькі» настрої.

Таким чином, у результаті реалізації бюджетної та податкової реформ дещо змінилось змістовне навантаження кожного з показників групи, що характеризує рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів. Тобто змінилась вага коефіцієнтів фінансової стійкості при визначенні інтегрального показника фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Відповідно вважаємо за доцільне побудувати новий нормалізований вектор фінансової стійкості місцевих бюджетів на основі методу аналітичної ієрархії Сааті, що дозволить визначити відповідні вагові значення коефіцієнтів фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Метод аналізу ієрархій Сааті, розроблений американським науковцем Т. Сааті, в класичному розумінні передбачає активне обговорення всіх його етапів групою експертів під керівництвом організатора, починаючи з етапу встановлення цілей дослідження, рівнів і критеріїв ієрархії, альтернатив, і

закінчуючи обговоренням отримуваних результатів з метою коректування думок [39, с. 8–10].

В основі методу аналізу ієрархій лежать наступні положення: будь-яка складна проблема може бути піддана декомпозиції; результат декомпозиції можна представити у вигляді ієрархічної системи критеріальних рівнів, кожен з яких складається з багатьох елементів (чинників); якісні порівняння експертами попарної значущості елементів на будь-якому рівні ієрархії (суб'єктивні думки) можуть бути перетворені в кількісні співвідношення між ними, при цьому вони відображатимуть об'єктивну реальність; можливий синтез стосунків між різними елементами і рівнями ієрархії [39, с. 10–16].

Даний метод складається з наступних етапів: перший етап полягає в структуризації завдання у вигляді ієрархічної структури з декількома рівнями; на другому етапі виконуються попарні порівняння елементів кожного рівня; обчислюються коефіцієнти важливості для елементів кожного рівня. При цьому перевіряється узгодженість думок; підраховується комбінований ваговий коефіцієнт і визначається найкраща альтернатива.

Метод Сааті має ряд переваг, а саме:

- метод дає змогу провести аналіз проблеми. У відповідність з результатами ієрархічної декомпозиції модель ситуації прийняття рішення має кластерну структуру. Набір можливих рішень і всі чинники, що впливають на пріоритети рішень, розбиваються на відносно невеликі групи – кластери. Розроблена в методі аналізу ієрархій процедура парних порівнянь дозволяє визначити пріоритети об'єктів, що входять у кожен кластер. Для цього використовується метод власного вектора. Отже, складна проблема збору даних розбивається на ряд простіших, таких, що вирішуються для кластерів;
- метод аналізу ієрархії дає змогу оцінити суперечливість даних і мінімізувати її. З цією метою у методі аналізу ієрархій розроблені процедури узгодження;
- метод дозволяє провести синтез проблеми прийняття рішення.

Після того, як проведено аналіз проблеми і зібрані дані за всіма кластерами, відповідно з спеціальним алгоритмом розраховується підсумковий рейтинг – набір пріоритетів альтернативних рішень. Властивості цього рейтингу дозволяють здійснювати підтримку прийняття рішень. Крім того, метод дає змогу побудувати рейтинги для груп чинників, що дозволяє оцінювати важливість кожного з них;

- метод дозволяє організувати обговорення проблеми, сприяє досягненню консенсусу;
- унікальність методу полягає в тому, що він є одночасно і якісним, і кількісним [39, с. 11–36]

Отже, за допомогою матриці парних порівнянь Т. Сааті доцільно побудувати вектор пріоритетів показників фінансової стійкості місцевих бюджетів, що надасть можливість визначити вагу даних коефіцієнтів в сучасних умовах реалізації бюджетної та податкової реформ.

Для побудови нормалізованого вектора пріоритетів використовують декілька підходів (методів):

- визначити суму елементів кожного рядка та нормалізувати діленням кожної суми на суму всіх елементів; сума отриманих результатів дорівнюватиме одиниці. Перший елемент результуючого вектора буде пріоритетом першого об'єкту, другий - другого об'єкту і так далі;
- визначити суму елементів кожного стовпчика і отримати зворотні величини цих сум. Нормалізувати їх так, щоб їх сума дорівнювала одиниці, розділити кожну зворотну величину на суму всіх зворотних величин;
- розділити елементи кожного стовпця на суму елементів цього стовпця (тобто нормалізувати стовпець), потім скласти елементи кожного отриманого рядка і розділити цю суму на число елементів рядка. Це – процес усереднювання за нормалізованими стовпчиками;
- помножити n елементів кожного рядка та визначити корінь n -ого ступеня. Нормалізувати отримані числа [39, с. 21–36].

Перевірка якості даних на узгодженість виконується за допомогою

визначення індексу узгодженості та рівня відносної узгодженості матриці порівнянь [39, с. 36].

Індекс узгодженості (ІУ) дає інформацію про ступінь порушення чисельної і транзитивної узгодженості та розраховується за формулою:

$$IY = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} \quad 3.2$$

де, $\lambda_{\max}$ - максимальне власне значення матриці;

n - розмір матриці

Для симетричної матриці завжди виконується нерівність:

$$\lambda_{\max} \geq n \quad 3.3$$

Розрахунок максимального власного значення $\lambda_{\max}$ виконується за матрицею парних порівнянь наступним чином: визначається сума кожного стовпця матриці, потім сума першого стовпця помножується на величину першого компоненту нормалізованого вектора пріоритетів, сума другого стовпця – на другий компонент і т.д. Останнім етапом є визначення суми отриманих чисел, яка і дорівнює $\lambda_{\max}$.

Рівень відносної узгодженості (ВУ) – являє собою відношення індексу узгодженості (ІУ) до середньостатистичного його значення (СЗ) при випадковому виборі коефіцієнтів матриці порівнянь (формула 3.4)

$$VY = \frac{IY}{CZ} \quad 3.4$$

Середньостатистичне значення індексу узгодженості залежить від розміру матриці та визначається відповідно до розробленої Т. Сааті шкали [39, с. 37]. Матриця вважається достатньо узгодженою, якщо значення індексу узгодженості менші ніж 10%, іноді допустимо 20%. Якщо рівень відносної узгодженості більше за встановлені межі, то відбувається перегляд думок експертів з метою поліпшення рівня відносної узгодженості. У процесі дослідження в якості експертів були запрошені начальники управлінь

фінансів районних державних адміністрацій Запорізької області (всього 20 осіб згідно з кількістю районів в Запорізькій області). Основним методом дослідження було анкетування, оцінки експертів перевірялись за критерієм міні-максу. Так, експертам було запропоновано оцінити в балах значущість кожного з коефіцієнтів у визначенні рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів, оцінки експертів узагальнювались як середньозважені. Показником зваження був нормований рівень значущості, отриманий шляхом попереднього опитування. Результати побудови нормалізованого вектора для показників фінансової стійкості місцевих бюджетів наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Побудова нормалізованого вектору для показників
фінансової стійкості місцевих бюджетів**

Показники фінансової стійкості місцевих бюджетів	К-т бюджетного покриття	К-т вилучення коштів до державного бюджету	К-т дотаційності	К-т самостійності	К-т податкової самостійності	К-т бюджетної забезпеченості	Геометричне середнє елементів	Оцінка компонентів вектору пріоритетів
К-т бюджетного покриття	1	3	2	2	2	4	2,1398	0,3074
К-т вилучення коштів до державного бюджету	0,33	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5285	0,0759
К-т дотаційності	0,5	2	1	0,5	0,5	2	1,0000	0,1436
К-т самостійності	0,5	2	2	1	0,33	3	1,1206	0,1610
К-т податкової самостійності	0,5	2	2	3	1	2	1,5131	0,2173
К-т бюджетної забезпеченості	0,25	2	0,5	0,33	0,5	1	0,6598	0,0948

$\lambda_{\max} = 6,20$; $I_U = 0,04$; $V_U = 0,03$; *Розраховано автором*

Так, за даними табл. 3.2, експерти дійшли висновку, що найбільшу вагу мають коефіцієнти бюджетного покриття та податкової самостійності. Це зумовлено особливістю реалізації політики фінансової децентралізації, адже пріоритетним напрямом реформи є посилення інституту місцевого

оподаткування шляхом розширення структури місцевих податків та зміцнення власних доходів місцевих бюджетів.

Отже, при визначенні інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості місцевих бюджетів пропонується присвоїти коефіцієнтам вагу на рівні визначеному в результаті побудови нормалізованого вектора фінансової стійкості місцевих бюджетів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Вага коефіцієнтів фінансової стійкості

Коефіцієнти фінансової стійкості	Вага
К-т бюджетного покриття	0,3074
К-т вилучення коштів до державного бюджету	0,0759
К-т дотаційності	0,1436
К-т самостійності	0,1610
К-т податкової самостійності	0,2173
К-т бюджетної забезпеченості	0,0948

Загальний вигляд інтегрального показника фінансової стійкості місцевих бюджетів (I_{fc}) є таким:

$$I_{fc} = 0,3074 * K_1 - 0,0759 * K_2 - 0,1436 * K_3 + 0,1610 * K_4 + 0,2173 * K_5 + 0,0948 * K_6, \quad (3.5)$$

де K_1 – коефіцієнт бюджетного покриття; K_2 – коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету; K_3 – коефіцієнт дотаційності; K_4 – коефіцієнт самостійності; K_5 – коефіцієнт податкової самостійності; K_6 – коефіцієнт бюджетної забезпеченості.

Таким чином, запропоновані підходи до модернізації відносних показників фінансової стійкості місцевих бюджетів та інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості місцевих бюджетів надають можливість адаптувати алгоритм оцінки фінансової децентралізації до сучасних умов та реалій.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі подано теоретичні узагальнення та запропоновано вирішення актуальних наукових завдань, пов'язаних із забезпеченням стійкості місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки та пропозиції:

1. Систематизація наукових поглядів щодо трактування поняття «фінансова децентралізація» дозволила встановити її сутність, що полягає у розмежуванні функцій і повноважень між центральним та місцевими рівнями влади в рамках забезпечення громадян країни суспільними благами та послугами, а також розмежуванні та розподілі фінансових ресурсів в обсягах, достатніх для виконання власних повноважень кожного з рівнів влади. Проте, існуюча відсутність комплексного та зваженого підходу до організації реформ у даному напрямі перешкоджає перетворенню фінансової децентралізації у реальний інструмент забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів, як основної ланки інституту місцевих фінансів. Проведення формального аналізу ефективності реалізації політики фінансової децентралізації дозволило виявити недоліки в існуючих методичних положеннях оцінки рівня децентралізації місцевих бюджетів, що полягають у неможливості визначення слабких місць та, відповідно, ухвалити правильні управлінські рішення відносно формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Удосконалення методичного підходу до оцінки рівня фінансової децентралізації за рахунок розширення формальних груп показників уможливило поглибити аналіз ефективності реалізації політики децентралізації влади як у цілому в країні, так і по окремо взятому регіону або адміністративно-територіальній одиниці.

2. Спираючись на наукові напрацювання вітчизняних вчених та враховуючи сучасні особливості реалізації політики фінансової децентралізації, обґрунтовано систему порогових значень показників

фінансової стійкості місцевих бюджетів із огляду на унітарний державний устрій країни, за якого місцеві бюджети не можуть бути повністю фінансово самостійними та незалежними, хоча органи місцевого самоврядування мають прагнути досягти максимально можливого рівня.

3. Сформовано систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів, що опосередкована зміною бюджетного законодавства та відповідною трансформацією коефіцієнта вилучення коштів до державного бюджету. Встановлено, що в результаті реалізації бюджетної та податкової реформ змінилось змістовне навантаження кожного з показників групи, що характеризує рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів, у зв'язку з чим проведено експертне опитування для визначення ваги коефіцієнтів фінансової стійкості місцевих бюджетів. Достовірність запропонованої інтегральної оцінки доведена індексом узгодженості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бикадорова Н. О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування / Н. О. Бикадорова // Економічний вісник Донбасу : наук. журн. / Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т екон. промисловості Нац. акад. наук України. – 2010. – № 2(20). – С. 145–151.
2. Бутурлакiна Т. О. Фiнансова децентралiзацiя як фактор економічного зростання регіонів / Т. О. Бутурлакiна, В. Т. Мiнкович // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2010. – Вип. 31. – С. 237–243.
3. Бюджетна та податкова децентралізація 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.decentralization.gov.ua/42-a03d5bb4978a1f77328ceff81c1359be.pptx>
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //zakon1.rada.gov.ua/lows/show/2456-17](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17).
5. Воробйов Ю.М. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів: монографія / Ю. М. Воробйов, І. А. Когут – Мелітополь: Видавництво, 2012. – 250 с.
6. Всесвітня декларація місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України. – К.: 1994. – Вип. 1– 2 (6 – 7). – С. 65–69.
7. Волохова І. С. Фінансова децентралізація, її недоліки та переваги / І. С. Волохова // Прометей. – 2011. - №3 (36). – С. 281–285.
8. Герчаківський С.Д. Теоретичний логос фіскальної децентралізації / С. Д. Герчаківський, О.Р. Кабаш // Регіональна економіка. – 2009. - №2. – С. 133–141.
9. Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20.05.1993 №56–93 // Верховна Рада України. Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во – 1993. – С. 62- 71

10. Дем'янчук О. І. Децентралізація фінансових ресурсів місцевими бюджетами України / О. І. Дем'янчук // Наукові записки НУ «Острозька академія» : зб. наук праць / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2013 – Вип. 21. – С. 139–143.
11. Деркач М. І. Сучасна державна політика у сфері подолання статичного і динамічного дисбалансів місцевих бюджетів / М. І. Деркач // Фінанси України. – 2011. – № 4. – С. 55–64
12. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик [та ін.] ; Центр політико-правових реформ. – К. : О. М. Москаленко., 2012. – 212 с.
13. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів : монографія / за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніной – Київ: Ін-т екон. та прогнозув., 2010. – 320 с.
14. Дроздовська О.С. Фінансова децентралізація: об'єктивна необхідність та основні цілі / О.С. Дроздовська // Наукові праці НДФІ. – 2002. - № 2 (17). – С. 8–14.
15. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97 – ВР від 15.07.97 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: - // Ліга: еліт Закон.
16. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн. / В. В. Зайчикова – К.: НДФІ, 2007. – 299 с.
17. Камінська Н. В. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах / Н. В. Камінська // Наукові записки Інституту законодавства ВРУ : зб. наук. праць / Ін-т законодавства ВРУ. – 2014. – №4. С. 35–40.
18. Ковалевич Д. А. Місцеві бюджети та їх роль у територіальному розвитку / Д. А. Ковалевич // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту : Економічні науки / Чернів. торг.-екон. ін-т КНТЕ. – 2014. – № 2(54). – С. 198–203.

19. Конституція України від 28.06.1996 № 254К/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
20. Крук О. М. Аналіз фінансової стійкості місцевих бюджетів / О. М. Крук // Вісник Донецького університету економіки та права : зб. наук. пр. / Донец. ун-т екон. та права. – 2011. – № 2. – С. 193–197.
21. Крук О. М. Якісна оцінка фінансової стійкості місцевого бюджету / О. М. Крук // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії : зб. наук. праць. – Краматорськ : ДДМА, 2011. – №3 (24). – С. 133–137.
22. Кудряшов В. П. Поняття бюджетної системи та її децентралізації / В. П. Кудряшов, Б. П. Селінков // Фінанси України. – 2006. - № 8. – С. 25–32.
23. Кулай А. В. Децентралізація фінансових ресурсів територіальних громад в умовах проведення бюджетної реформи / А. В. Кулай // Наукові записки НУ «Острозька академія» : зб. наук. праць / Нац. ун-т «острозька академія». – Острог, 2013. – Вип. 19. – С. 41–44
24. Лисяк Л. В. Розвиток міжбюджетних відносин в Україні в умовах податкового реформування / Л. В. Лисяк // Економічний простір : зб. наук. пр. / Придніпров. держ. акад. буд-ва та архіт. – 2014. – №81. – С. 125–137
25. Мацук З. А. Фіскальний федералізм як децентралізована модель формування бюджетного регулювання в Україні / З. А. Мацук // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. / Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – 2014. – Вип. 1 (23). – С. 81–91
26. Місцеві фінанси: підручник / [О. Р. Квасовський, А. В. Лучка, Б. С. Малиняк та ін.] / За ред. О. П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
27. Нехайчук Д. В. Фінансові ресурси місцевих органів влади / Д. В. Нехайчук, Є. О. Чос // Культура народів Причорномор'я : науч. журнал. – 2012. – № 223. – С. 61–65.
28. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

29. Про бюджетну систему України: Закон України від 29.06.1995 р. № 512-12 зі зміна і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/512-12>.

30. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформування міжбюджетних відносин від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.

31. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи від 28.12.2014 р. № 71-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.

32. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156- VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

33. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>.

34. Про затвердження Плану заходів з реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р. № 591-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-р>.

35. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-вр зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

36. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань: Закон України від 01.07.2004 № 1953-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1953%2D15>.

37. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308-р // Верховна Рада України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-p>.

38. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. №333-р // Верховна Рада України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.

39. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий [Текст] / Т. Саати. – М.: «Радио и связь», 1993. – 278 с.

40. Савчук С. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації / С. Савчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Економіка / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – 2004. – № 16. – С. 81–85.

41. Стукало Н. В. Теоретико-методологічні засади фіскальної децентралізації / Н. В. Стукало, М. І. Деркач, М. В. Стукало // Економічний простір : зб. наук. пр. / Придніпров. держ. акад. буд-ва та архіт. – 2010. – № 40. – С. 147 – 154.

42. Снісаренко О. Б. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів / О. Б. Снісаренко, А. О. Гавриленко, О. В. Гребенікова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі : проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т». – 2010. – №1. – С. 18–27.

43. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. О. Сунцова – Київ: Центр навчальної літератури, 2010. – 488 с.

44. Усков И. В. Децентрализация как основа становления финансово самостоятельных местных органов власти / И. В. Усков // Бизнес Информ : науч. журнал. – 2012. – №3. – С. 107–111.

45. Хамініч С. Ю. Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України / С. Ю. Хамініч, В. М. Климова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Економіка : наук. журн. / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – 2011. – Вип. 5(2). – С. 143–148.

46. Bailey S. J. Local Government Economics: Principles and Practice. / S. J. Bailey – London: Macmillan press ltd, 1999. – 359 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А 1

**Систематизація наукових поглядів щодо трактування поняття
«фіскальна децентралізація»**

Автор	Визначення поняття фіскальна децентралізація
В. Зайчикова [16, с. 68]	являє собою передачу повноважень органам місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання щодо програмних видатків та автономного збільшення власної дохідної бази
С. Герчаківський, О. Кабаш [8, с. 140]; С. Хамініч, В. Климова [44с. 147]	здатність місцевого самоврядування незалежно і ефективно забезпечувати суспільними послугами шляхом узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями
Н. Стукало, М. Деркач, М. Стукало [41, с. 150]	надання місцевим органам влади певної податкової влади, доступу до фінансових ринків, відповідальності у витрачанні коштів та дозволити їм самостійно визначати рівень, структуру та порядок витрачання коштів їх місцевих бюджетів

Таблиця А 2

**Систематизація наукових поглядів щодо трактування поняття
«фінансова децентралізація»**

Автор	Визначення поняття фінансова децентралізація
І. Волохова [7, с. 282]	достатньо широкий процес який включає не лише передачу фінансових ресурсів, а й передачу повноважень у фінансовій сфері (видаткових, дохідних, податкових)
Н. Бикадорова [1, с. 146],	процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральним і локальним рівнями управління
О. Дроздовська [14, с. 13]	процес розподілу функцій, фінансових ресурсів та видаткових повноважень між державною владою та органами місцевого самоврядування
Т. Бутурлакiна, В. Мiнкович [2, с. 238]	сприяє ефективному забезпеченню населення «соціально-інфраструктурними» послугами шляхом ретельнішого узгодження структури видатків місцевих бюджетів із місцевими потребами та уподобаннями

Таблиця А 3

**Систематизація наукових поглядів щодо трактування поняття
«бюджетна децентралізація»**

Автор	Визначення поняття бюджетна децентралізація
С. Савчук [40, с. 83]	розподіл повноважень щодо дохідних джерел та видатків за відповідними рівнями бюджетної системи, а також встановлення повноважень, у межах яких місцевих органів влади можуть визначити свої власні доходи і видатки
В. Кудряшов, Б. Селінков [22, с. 28]	передбачає реформування бюджетної системи у напрямі формування усіх її ланок як порівняно автономних і фінансово спроможних для виконання прийнятих бюджетних повноважень
О. Сунцова [42, с. 353]	будь-які види мобілізації фінансових ресурсів у бюджетах органів місцевого самоврядування. Крім того, це спосіб виміру величини переходу національної економіки від адміністративно-командної до ринкової і яка є доцільною за умови досягнення розумного оптимуму між формуванням доходів місцевих бюджетів та фінансуванням делегованих повноважень
І. Усков [43, с. 108]	передбачає забезпечення місцевих органів влади достатнім обсягом фінансових ресурсів для розвитку власного фінансового потенціалу територій, реалізації інвестиційних програм, стимулювання підприємницької активності на рівні адміністративно-територіальних одиниць
О. Дем'янчук [10, с. 140]	дане поняття має не лише економічні аспекти міжбюджетних відносин, а й політичні і інституційні, які охоплюють широкі сфери діяльності, починаючи від прийняття управлінського рішення органами місцевого самоврядування, щодо виконання як власних, так і делегованих повноважень відповідно до бюджетного законодавства, до удосконалення бюджетного планування видатків із місцевих бюджетів із врахуванням міжбюджетних трансфертів

Основні нормативні документи, які регламентують реалізацію політики фінансової децентралізації в Україні

Назва документа	Основні положення про реалізацію політики фінансової децентралізації
1	2
I етап реалізації політики фінансової децентралізації	
Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20.05.1993 р. [9]	Визначено види місцевих податків і зборів, їх граничні розміри та порядок обчислення. Місцеві органи влади можуть вибирати види місцевих податків із встановленого переліку, змінювати їх ставки у заданих межах.
Закон України «Про бюджетну систему України» від 29.06.1995 р [29].	Запроваджено ієрархію розподілу ресурсів між рівнями бюджетної системи, встановлено трьохланкову будову бюджетну систему України.
Конституція України від 28.06.1996 р. [19]	Задекларовано децентралізацію як одну із засад на яких ґрунтується територіальний устрій держави. Закріплено існування місцевого самоврядування, визначено його повноваження, матеріальну та фінансову основу, засади функціонування місцевих бюджетів, право комунальної власності. Гарантовано фінансування державою здійснення місцевою владою своїх функцій.
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. [35]	Конкретизовано положення Конституції про місцеве самоврядування, його принципи, повноваження, правовий статус і відповідальність місцевої влади, забезпечення матеріальної та фінансової бази, у т. ч. місцевих бюджетів. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за
Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15.07.1997 р. [15]	Визнано та закріплено на законодавчому рівні європейські стандарти організації місцевого самоврядування та місцевих фінансів.
II етап реалізації політики фінансової децентралізації	
Бюджетний кодекс України від 21.06.2001р. [4]	Децентралізація видаткових повноважень через розподіл видатків між рівнями бюджетної системи. Довгострокове закріплення доходних джерел за місцевими бюджетами, а також розподіл доходів місцевих бюджетів на кошики. Впроваджено формульний розрахунок бюджетних трансфертів на основі кошиків доходів. Встановлено чітку структуру системи субвенцій і дотацій. Визначено вимоги та ліміт здійснення місцевих запозичень.
Закон України «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ та їх об'єднань» від 01.07.2004 р. [36]	Поширено процедуру формульного фінансового вирівнювання на базовий рівень місцевого самоврядування, тобто поширено практиковану з 2001 р. процедуру вирівнювання місцевих бюджетів на рівень міст районного значення, сіл, селищ, що зробило міжбюджетні відносини між районним рівнем та базовим рівнем самоврядування більш прозорим, а розподіл коштів – більш об'єктивним.

Продовження дод. Б

1	2
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів» від 23.05.2007 р. [37]	Концепція спрямована на проведення до 2014 р. реформ у сфері місцевих бюджетів відповідно до стратегічного завдання регіональної політики – створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку, високої продуктивності виробництва та зайнятості населення.
III етап реалізації політики фінансової децентралізації	
Нова редакція Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р. [30]	Часткове упорядкування видаткових повноважень місцевої влади, а саме розширено видаткові повноваження які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. Розширено джерела формування доходів місцевих бюджетів. Конкретизовано форми міжбюджетних трансфертів, уточнено сфери їх застосування. Збільшено інвестиційні ресурси місцевих бюджетів та розширено напрями їх використання, тобто реформовано бюджети розвитку місцевих бюджетів. Конкретизовано засади застосування програмно-цільового методу.
Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. [31]	Змінено систему місцевого оподаткування: виключено не ефективні місцеві податки та збори; введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; надано статус місцевого – єдиному податку; встановлені нові збори: за провадження деяких видів підприємницької діяльності, туристичний збір, збір за місця для паркування транспортних засобів.
IV етап реалізації політики фінансової децентралізації	
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014 р. [37]	Закладено основи реформування інституту місцевого самоврядування, а саме: визначено напрями, механізм та строки формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для забезпечення всебічного соціально-економічного розвитку територій, що гарантуватиме підвищення благополуччя громадян країни.
Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформування міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. [10]	Розширено джерела формування загального фонду місцевих бюджетів при одночасному скорочення джерел, що формують спеціальний фонд. Змінено систему розщеплення ПДФО (25% направляється до державного бюджету). Визначено склад доходів та видаткові повноваження об'єднаних територіальних громад. Запроваджено нову трансфертну політику: введено нові види міжбюджетних трансфертів (базова та реверсна дотації, освітня та медична субвенція, субвенція на підготовку робітничих

Закінчення дод. Б

1	2
	кадрів), систему збалансування змінено системою вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів. Здійснено ряд заходів відносно посилення незалежності та фінансової самостійності місцевих бюджетів: самостійне прийняття місцевих бюджетів, незалежне від термінів прийняття державного бюджету затвердження місцевих бюджетів до 25 грудня року, що передуює плановому, спрощено процедуру надання місцевих гарантій, розширено доступ міських рад до міжнародного фінансового ринку, змінено казначейську систему обслуговування бюджетних коштів.
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. [31]	Змінено механізм оподаткування нерухомості. Запроваджено акцизний податок (5%) з роздрібного продажу підакцизних товарів (кошти зараховуються до місцевих бюджетів за місцем розміщення об'єктів в яких провадиться діяльність, що підлягає оподаткуванню. Віднесено до категорії місцевих податків плати за землю та включено її до складу податку на нерухоме майно
Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. [32]	Визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України; створює законодавчу основу для реалізації нової державної регіональної політики, яка повинна охоплювати значно більше коло питань, ніж підтримка регіонального розвитку
Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. [28]	Закладено основи для проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні. Визначено особливості формування нової базової адміністративно-територіальної одиниць – об'єднаної територіальної громади
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від 08.04.2015 р. [33]	Визначено алгоритм формування спроможних територіальних громад. Окреслено вимоги щодо розробки проекту Перспективного плану формування спроможних територіальних громад.

Додаток В

**Комплекс бюджетних показників, що характеризують
фінансову стійкість місцевих бюджетів**

<i>Показники структури доходів місцевих бюджетів</i>	<i>Показники структури видатків місцевих бюджетів</i>
Доходи, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів / Загальна сума доходів місцевого бюджету*	Видатки соціального значення / Загальна сума видатків місцевого бюджету
Доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів / Загальна сума доходів місцевого бюджету*	Капітальні видатки / Загальна сума видатків місцевого бюджету
Доходи загального фонду місцевого бюджету / Загальна сума доходів місцевого бюджету	Поточні видатки / Загальна сума видатків місцевого бюджету
Доходи спец. фонду місцевого бюджету / Загальна сума доходів місцевого бюджету	<i>Показники фінансової стійкості місцевих бюджетів</i>
Доходи бюджету розвитку місцевого бюджету / Загальна сума доходів місцевого бюджету	К-т бюджетного покриття = Власні доходи місцевих бюджетів / Мінімальні видатки місцевих бюджетів
Доходи бюджету розвитку місцевого бюджету / Доходи спеціального фонду місцевого бюджету	К-т вилучення коштів до державного бюджету* = Доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів / Загальна сума доходів місцевого бюджету
Місцеві податки і збори / Загальна сума податкових надходжень місцевого бюджету	К-т дотаційності = Загальний обсяг трансфертів місцевих бюджетів / Загальна сума доходів місцевих бюджетів
Місцеві податки і збори / Загальна сума доходів місцевого бюджету	К-т самостійності = власні доходи місцевих бюджетів / Загальну сума доходів місцевих бюджетів
Доходи загального фонду місцевого бюджету / Загальна сума доходів місцевого бюджету	К-т податкової самостійності = Власні податкові надходження місцевих бюджетів / Загальна сума податкових надходжень місцевих бюджетів
Розмір субвенцій / Загальна сума доходів місцевого бюджету	К-т бюджетної забезпеченості = Доходи місцевого бюджету в розрахунку на 1 ос. / Доходи Зведеного місцевого бюджету України в розрахунку на 1 особу
Розмір субвенцій / Загальна сума міжбюджетних трансфертів	
Розмір дотацій / Загальна сума доходів місцевого бюджету	
Розмір дотацій / Загальна сума міжбюджетних трансфертів	
<i>Показники соціально-економічного розвитку регіону</i>	
ВРП у розрахунку на 1 ос., грн.	
Рівень зареєстрованого безробіття, % до населення працездатного віку (на 1 січня)	
Доходи зведеного бюджету на 1 ос., грн.	
Витрати зведеного бюджету на 1 ос., грн.	
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.	

* застосовуються в аналізі бюджетних показників до 2015 р. в зв'язку зі змінами, внесеними в бюджетне законодавство

Таблиця Д 1

**Склад і структура доходів зведеного бюджету Запорізької області
2009-2015 рр., млн грн**

Доходи	Роки						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Податкові	2449,6	2371,4	2778,2	3359,6	3780,4	4000,8	4153,5
у % до загальної суми	40,7	41,2	38,9	46,0	44,4	47,3	45,9
Неподаткові	278,8	288,7	358,5	436,4	464,3	426,9	474,4
у % до загальної суми	4,6	5,0	5,0	5,9	5,5	5,1	5,2
Доходи від операцій з капіталом	113,5	44,9	58,1	42,1	28,8	19,8	22,2
у % до загальної суми	1,9	0,8	0,8	0,6	0,3	0,2	0,2
Цільові фонди	43,3	61,3	66,9	5,4	3,6	4,5	2,3
у % до загальної суми	0,7	1,1	0,9	0,1	0,0	0,1	0,0
Трансферти	3128,7	2994,1	3864,4	3460,7	4242,3	4000,7	4396,8
у % до загальної суми	52,0	51,9	54,2	47,4	49,8	47,3	48,6
Усього	6013,8	5760,4	7126,2	7304,2	8519,5	8452,7	9049,3

розраховано за даними департаменту фінансів Запорізької обл. держадміністрації

Таблиця Д 2

Видатки зведеного бюджету Запорізької області (за тимчасовою класифікацією видатків), млн грн

Статті видатків	Роки						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Держане управління	233,7	220,5	256,9	267,9	297,6	305,3	327,4
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	3,8	1,9	2,4	2,7	3,2	3,1	2,9
Освіта	1462,1	1582,8	1892,0	2312,8	2753,4	2894,7	2969,0
Охорона здоров'я	1077,6	1171,7	1455,7	1531,0	1983,4	1952,1	2139,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	804,2	966,7	1256,7	1472,2	1715,9	1971,6	2119,8
Житлово-комунальне господарство	223,4	157,8	191,5	278,1	400,9	240,6	513,4
Культура і мистецтво	155,4	173,9	221,4	238,8	291,4	308,1	314,9
Засоби масової інформації	5,7	4,2	5,1	7,4	7,7	6,7	5,8
Фізична культура і спорт	47,3	51,3	63,4	61,4	71,9	84,5	78,5
Будівництво, з них:	652,3	198,7	348,5	311,6	150,3	104,4	60,0
- капітальні вкладення	543,7	192,9	339,7	279,4	115,3	83,5	55,9
Сільське, лісове, рибне господарство та мисливство	8,9	0,8	2,1	2,9	4,2	2,2	3,9
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	140,9	96,6	157,5	196,6	159,5	154,7	181,6
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	14,2	3,1	5,7	12,6	17,2	10,8	11,3
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	3,8	3,3	2,1	1,0	0,7	0,0	0,3
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	6,8	7,3	7,0	7,0	7,2	7,7	16,6
Обслуговування боргу	5,8	8,8	5,6	3,2	4,7	12,3	-
Цільові фонди	56,3	55,8	40,7	38,7	64,7	40,6	33,3
Видатки не віднесені до основних груп	44,1	22,9	49,0	29,5	39,5	40,5	59,1
Кошти, що передаються до Державного бюджету України	225,4	145,5	103,5	149,1	230,5	271,9	129,1
Кошти, що передаються до бюджету розвитку	150,1	25,8	69,7	-	-	-	-
ВСЬОГО ВИДАТКІВ	5321,5	4899,2	6136,7	6924,7	8204,1	8411,9	8966,4

Додаток Ж
Таблиця Ж 1

**Група показників, що характеризують соціально-економічний розвиток
Запорізької області в період з 2009 по 2015 рр.**

Показники	Роки							Відхилення +,-
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
ВРП у розрахунку на 1 особу, грн.	23232	20614	23657	23987	24465	30445	29400	+6168
<i>Запорізька область у порівнянні з середньоукраїнським значенням</i>	<i>1,13</i>	<i>1,03</i>	<i>1,00</i>	<i>0,84</i>	<i>0,95</i>	<i>0,91</i>	<i>0,90</i>	<i>-0,23</i>
Рівень зареєстрованого безробіття, % до населення працездатного віку (на 1 січня)	2,0	3,2	2,4	2,3	1,8	2,2	2,8	+0,8
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.	1812	1843	2187	2606	2927	3142	3432	+1620
<i>Запорізька область у порівнянні з середньоукраїнським значенням</i>	<i>1,00</i>	<i>0,96</i>	<i>0,98</i>	<i>0,99</i>	<i>0,97</i>	<i>0,96</i>	<i>0,99</i>	<i>-0,01</i>
Доходи зведеного бюджету на 1 особу з урахуванням трансфертів, грн.	3291,4	3162,8	3933,5	4054,9	4754,9	4747,4	5110,0	+1818,6
<i>Запорізька область у порівнянні з середньоукраїнським значенням</i>	<i>1,16</i>	<i>1,10</i>	<i>1,13</i>	<i>1,01</i>	<i>0,96</i>	<i>0,98</i>	<i>0,95</i>	<i>- 0,21</i>
Доходи зведеного бюджету на 1 особу без урахування трансфертів, грн.	1579,0	1526,9	1805,5	2139,4	2391,5	2500,4	2627,2	+1048,2
<i>Запорізька область у порівнянні з середньоукраїнським значенням</i>	<i>1,01</i>	<i>1,00</i>	<i>1,02</i>	<i>1,12</i>	<i>1,08</i>	<i>1,07</i>	<i>1,11</i>	<i>+0,1</i>
Витрати зведеного бюджету на 1 особу, грн.	2705,6	2595,9	3291,5	3760,5	4450,3	4724,5	5063,2	+2357,6
<i>Запорізька область у порівнянні з середньоукраїнським значенням</i>	<i>0,89</i>	<i>0,87</i>	<i>0,94</i>	<i>0,94</i>	<i>0,91</i>	<i>0,97</i>	<i>0,96</i>	<i>- 0,07</i>

(розроблено автором на основі аналітично-описової частини до стратегії розвитку Запорізької області)

Таблиця Ж 2

Група показників, що характеризують структуру доходів зведеного бюджету Запорізької області в період з 2009 по 2015 рр.

Показники	роки							Відхилення +,-
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів/ Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,09	0,09	0,08	0,09	0,24	0,33	0,34	0,25
Доходи, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів/ Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,39	0,39	0,38	0,43	0,26	0,19	0,18	-0,21
Місцеві податки і збори / Загальна сума податкових надходжень місцевого бюджету	0,01	0,01	0,01	0,03	0,05	0,06	0,07	0,06
Місцеві податки і збори / Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,006	0,006	0,004	0,013	0,023	0,03	0,03	0,024
Доходи загального фонду місцевого бюджету / Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,83	0,88	0,87	0,90	0,90	0,91	0,93	0,1
Доходи спеціального фонду місцевого бюджету / Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,17	0,12	0,13	0,10	0,10	0,09	0,07	-0,1
Доходи бюджету розвитку місцевого бюджету / Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,05	0,01	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	-0,04
Доходи бюджету розвитку місцевого бюджету / Доходи спеціального фонду місцевого бюджету	0,24	0,09	0,14	0,21	0,20	0,13	0,18	-0,06
Субвенції / Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,33	0,32	0,34	0,26	0,26	0,23	0,25	-0,08
Субвенції / Загальна сума міжбюджетних трансфертів	0,64	0,61	0,62	0,55	0,51	0,51	0,49	-0,15
Дотації / Загальна сума міжбюджетних трансфертів	0,31	0,38	0,36	0,45	0,49	0,49	0,51	0,2
Дотації / Загальна сума доходів місцевого бюджету	0,16	0,20	0,19	0,21	0,24	0,24	0,24	0,08

Розраховано автором за даними департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації

Таблиця Ж 3

Група показників, що характеризують структуру видатків зведеного бюджету Запорізької області в період з 2009 по 2015 рр.

Показники	Роки							Відхилення +,-
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Видатки соціального значення / Загальна сума видатків місцевого бюджету	0,16	0,20	0,21	0,22	0,22	0,26	0,24	0,08
Капітальні видатки / Загальна сума видатків місцевого бюджету	0,13	0,04	0,06	0,05	0,01	0,03	0,07	-0,06
Поточні видатки / Загальна сума видатків місцевого бюджету	0,71	0,75	0,73	0,74	0,77	0,92	0,92	0,21

Розраховано автором за даними департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації

Таблиця Ж 4

Група показників, що характеризують рівень фінансової стійкості зведеного бюджету Запорізької області в період з 2009 по 2015 рр.

Показники	Роки							Відхилення +,-
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Коефіцієнт самостійності	0,40	0,39	0,38	0,45	0,27	0,19	0,18	-0,22
Коефіцієнт бюджетного покриття	0,62	0,55	0,52	0,54	0,31	0,29	0,28	-0,34
Коефіцієнт податкової самостійності	0,78	0,79	0,79	0,79	0,80	0,79	0,81	0,03
Коефіцієнт бюджетної забезпеченості	0,99	0,99	1,03	1,13	1,14	0,92	0,94	-0,05
Коефіцієнт дотаційності	0,52	0,52	0,54	0,47	0,50	0,47	0,49	-0,03
Коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету	0,14	0,12	0,11	0,12	0,29	0,27	0,30	0,16

Розраховано автором за даними департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації

АНОТАЦІЯ

Однією із головних ознак демократичної держави є наявність ефективно функціонуючого інституту місцевого самоврядування – законодавчо закріпленого права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах чинної нормативно-законодавчої бази. Головною фінансовою складовою, що уможливорює реалізацію потреб громади у соціально-економічному розвитку, мають бути місцеві бюджети. Проте існуюча на сьогоднішній день система забезпечення місцевих бюджетів достатніми фінансовими ресурсами для виконання функцій, покладених на органи місцевого самоврядування, не відповідає потребам громад, вона не створює фінансове підґрунтя сприятливого життєвого середовища, необхідного для надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних суспільних благ на основі забезпечення сталого розвитку території.

Метою наукової роботи є удосконалення теоретичних положень, методичних основ та розробка практичних рекомендацій відносно оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Відповідно до поставленої мети було окреслено та поставлено такі *завдання*: розвинути сутність категорії фінансова децентралізація та обґрунтувати її структурні складові; удосконалити методичний підхід до оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах посилення фінансової децентралізації; обґрунтувати систему порогових значень показників фінансової стійкості місцевих бюджетів; сформулювати систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах реалізації політики фінансової децентралізації.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів в умовах посилення фінансової децентралізації.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади забезпечення фінансово стійких місцевих бюджетів в умовах поглиблення процесів фінансової децентралізації.

У процесі дослідження застосовувались: методи теоретичного узагальнення, порівняння, синтезу, абстрактно-логічний метод, методи статистичного та економічного аналізу, порівняння, коефіцієнтний аналіз та метод інтегральної оцінки.

Інформаційна база представлена законодавчими та нормативно-правовими документи, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, обласної державної адміністрації Запорізької області, науковими публікаціями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (47 найменувань на 6 сторінках), 5 додатків (на 11 сторінках), містить 4 таблиці (на 4 сторінках) та 3 рисунки (на 3 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 31 сторінок.

Ключові слова: місцеві бюджети, фінансова стійкість, фінансова децентралізація; органи місцевого самоврядування